

บทบาทของผู้ที่ยึดแนวทางสะลัฟในการพัฒนาสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

รับบทความ : 18 กุมภาพันธ์ 2563 ■ แก้ไขบทความ : 24 เมษายน 2563 ■ ตอบรับบทความ : 1 พฤษภาคม 2563

*อีเมล ผู้เขียนหลัก : hamidah.yiu@gmail.com

ฮามีดะห์ฮาซัน โต๊ะมะ¹ อะห์มัด อัลฟารีตี²
หนุ้ มาสาระกามา³ ฟัยศอล โต๊ะมา⁴

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษา 1) ทฤษฎี แนวคิดของแนวทางสะลัฟโดยสังเขป 2) ประวัติการเข้ามาของแนวทางสะลัฟในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 3) รูปแบบการพัฒนาสังคมมุสลิมของผู้ที่ยึดแนวทางสะลัฟในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วยข้อมูลเอกสารและภาคสนาม มีประชากรกลุ่มตัวอย่าง 45 คน จากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จังหวัดละ 15 คน โดยใช้เครื่องมือ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่มย่อยโดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) สะลัฟเชิงภาษาแปลว่า ชนรุ่นก่อน และเชิงวิชาการ หมายถึงบรรดาอะลมะนาที่สืบทอดมรดกจากท่านนบีหัมมัด⁵ ในเรื่องสัจธรรม ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงสามศตวรรษแรกของอิระเรฮ์ศักราชและท่านนบีได้ยืนยันว่า บุคคลเหล่านี้มีความประเสริฐยิ่ง ซึ่งมีแนวคิดคือจะใช้ตัวบทอัลกุรอาน และอัลหะดีษเป็นหลักฐานในการอ้างอิงก่อนหลักฐานทางสติปัญญา การยึดความเข้าใจของบรรดาเศาะหาบะฮ์ ตาบิอุด-ตาบิอีน และบรรดานักวิชาการมุสลิมร่วมสมัยที่ตามแนวทางสะลัฟ เป็นต้น 2) แนวทางนี้ได้เข้ามาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เริ่มจากกรุงเทพมหานครและทยอยลงสู่จังหวัดปัตตานีประมาณ ปี ค.ศ. 1943 เป็นต้นมา และ 3) ผู้ที่ยึดแนวทางสะลัฟใช้รูปแบบต่าง ๆ ในการพัฒนาสังคมมุสลิมคือ จัดตั้งสถาบันการศึกษาทุกระดับ และสร้างมัสยิดเพิ่มมากขึ้นพร้อมฟื้นฟู จัดตั้งสถานที่อาศัยและดูแลเด็กกำพร้าสหกรณ์อิสลามที่ครบวงจรทั่วทุกจังหวัด ในภาคใต้ ชาวไทยมุสลิมให้ความสำคัญกับการศึกษาควบคู่สายศาสนาและสามัญพร้อม ๆ กัน และสตรีไทยมุสลิมได้แต่งกายที่ถูกต้องตามหลักการศาสนา เป็นต้น

คำสำคัญ : บทบาท, สะลัฟ, พัฒนาสังคม, สามจังหวัดภาคใต้

¹Ph.D. (อิสลามศึกษา) ผู้ช่วยศาสตราจารย์. อาจารย์ประจำสาขาวิชาชะรีอะฮ์ คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

²Ph.D. (อิสลามศึกษา) ผู้ช่วยศาสตราจารย์. อาจารย์ประจำสาขาวิชาชะรีอะฮ์ คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

อีเมล : alfariti@yahoo.com

³ครูอิสลามศึกษาโรงเรียนดารุลฮุกูมาห์วิทยา ตำบลวังพญา อำเภอรามัน จังหวัดยะลา อีเมล : Nuhka@hotmail.com

⁴ปริญญาตรี (อิสลามศึกษา) นักวิชาการอิสระ 11/9 ม.7 ต.กรงปินัง อ.กรงปินัง จ.จังหวัดยะลา อีเมล : Faisoltm56@gmail.com

⁵อ่านว่า “คือลัลลอฮูอะลัยฮิวะสัลลิม” เป็นการพรภาวนาต่อท้ายชื่อของท่านนบีหัมมัด มีความหมายว่า “ขอให้อัลลอฮ์ ทรงสวดและให้ความสันติแก่ท่าน” ซึ่งเป็นมารยาทที่ชาวมุสลิมควรกล่าวทุกครั้งหลังจากพาดพิง ที่มีการกล่าวถึงท่าน

The Role of Salaf People in the Development of Muslim Society in the Three Southern Border Provinces

Received: February 18, 2020; ■ Revised: April 24, 2020; ■ Accepted: May 1, 2020

Author E-mail: hamidah.yiu@gmail.com

Hamidahhasan Tohma¹ Ahmad al-Fariti²

Nuh Masarakama³ Faisol To'ma⁴

Abstract

The objectives of this research were to study 1) the theory and the ideology of Salaf in brief, 2) the history of the Salaf approach in the three southern border provinces, and 3) the development of the Muslim society for those who adhere to the Salaf ideology in the three southern border provinces. This research is a qualitative research consisting of data, documents, and field work. Which has a sample group of 45 people from the three southern border provinces, each province with 15 people. The tool using in this research consist of in-depth interviews structured, participatory observation and small group discussion and calculated using descriptive data analysis. The results of the research were as follows: 1) in the language, word Salaf means the previous generation referring to those of Ulama who have inherited the inheritance from the Prophet Muhammad. Which has existed during the first three centuries of Hijra and the Prophet confirmed that these people are of great value, which use the Qur'an and Al-Hadith verses as evidence for reference before intellectual evidence to seize the understanding of the Sahabah, tabi'in tabi' al-tabi'in and contemporary Muslim scholars who follow the Salaf ideology etc. 2) This Salaf ideology has approach to the southern border provinces starting from Bangkok and gradually into Pattani province around the year 1943, and 3) those who take the Salaf ideology using different forms to develop the Muslim society such as to establish educational institutions at all levels and build more mosques that ready to revive and establish a place to live and care for orphans, build a comprehensive Islamic cooperative in all provinces in the southern region. Thai

---

¹Ph.D. (Islamic Studies) Asst. Prof. Lecturer at Department of Syariah and law, Faculty of Islamic Studies and laws, Fatoni University.

²Ph.D. (Islamic Studies) Asst. Prof. Lecturer at Department of Syariah and law, Faculty of Islamic Studies and laws, Fatoni University. E-mail: alfariti@yahoo.com

³Islamic study Teacher, Darul Huda Wittaya School, WangPhaya Sub District, Raman District, Yala. E-mail: Nuhka@hotmail.com

⁴B.A. (Islamic Studies) Independent academic. 11/9 M.7 Krongpinang District, Yala Province. E-mail: Faisoltm56@gmail.com

Muslims giving an importance to education in both religion and academic at the same time, and Thai Muslim women dress appropriately according to religious principles etc.

Key words: Role Salaf, Social Development, Three Southern Border Provinces.

บทนำ

จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษมากกว่าท้องถิ่นอื่น ๆ ทั้งในแง่ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ในฐานะรัฐอิสระรัฐหนึ่งในแหลมมลายูก่อนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งภายใต้การปกครองของราชอาณาจักรไทยเป็นดินแดนที่เคยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้อิสลามศึกษาที่สำคัญซึ่งเป็นที่รู้จักของชาวไทยมุสลิมและชาวต่างชาติทั่วโลก และเป็นพื้นที่ที่มีประชากรหลากหลายทางเชื้อสายมลายูที่นับถือศาสนาอิสลาม (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์และคณะ, 2552) ประชาชนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีก็แตกต่างกันด้วยซ้ำไป ซึ่งมีส่วนผูกพันกับข้อปฏิบัติทางศาสนาอิสลามอย่างใกล้ชิดและเคร่งครัด เพราะหลักปฏิบัติทางศาสนาได้กำหนดข้อปฏิบัติไว้เกือบทุกแง่มุม จนสามารถกล่าวได้ว่า “ข้อบัญญัติทางศาสนาอิสลามเป็นธรรมนูญแห่งชีวิตหรือวิถีชีวิต” (Islam is Code /Way of life) (วินัย ครุวรรณพัฒน์, 2523) ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ละเอียดอ่อน ครอบคลุม สมบูรณ์แบบ และสามารถตอบสนองความต้องการของมวลมนุษย์อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ในทุกด้าน ซึ่งสามารถนำพามนุษย์สู่ความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะธรรมนูญของอิสลามคือคัมภีร์อัลกุรอานที่มาจากพระเจ้า อัลลอฮ์ผู้ทรงสร้างทุกสรรพสิ่งในสากลจักรวาลและกำชับให้การปฏิบัติโดยตามแบบอย่างของท่านนบี มุหัมมัด ﷺ และท่านได้กำชับประชาชาติของท่านให้มีความยึดมั่นอย่างแน่วแน่และเคร่งครัดในการเจริญรอยตาม

แนวทางของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรม ดังที่ท่านเคยกล่าวไว้

{فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ وَإِيَّاكُمْ وَمُخَدَّنَاتِ الْأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَالَّةٌ}

ความว่า “ พวกเจ้าจงยึดด้วยสุนนะฮ์ (แนวทาง) ของฉันและสุนนะฮ์และสุนนะฮ์ของบรรดาคุละฟาอ์ผู้ทรงธรรมที่ได้รับทางนำหลังจากฉัน จงยึดเหนี่ยวมันด้วยฟันกราม และจงกำมันให้แน่น และพวกเจ้าจงระมัดระวังสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่ แท้จริงสิ่งที่สร้างขึ้นมานั้นเป็นการอุตริ และสิ่งที่อุตริทั้งปวงนั้น เป็นสิ่งที่หลงทาง ” (บันทึกโดยอัตติรมิซีย์ : 2676)

เพื่อสนองต่อบทอัลหะดีษดังกล่าวจึงทำให้ชาวไทยมุสลิมที่ยึดแนวทางสะลัฟ ฝึฝืนเป็นชาวสวรรค์ และห่างไกลจากไฟนรก มีความหมั่นเพียรในการดำรงคุณงามความดีโดยการมุ่งเน้นในการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญรุ่งเรืองให้ครบทุกด้านโดยเฉพาะทางด้านการศึกษา และละทิ้งสิ่งที่ชั่วร้ายต่าง ๆ โดยเลือกปฏิบัติตามแนวทางของท่าน และบรรดาเคาะหะบะฮ์ของท่าน การเลือกเช่นนั้นเป็นเหตุให้การดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้เป็นไปอย่างระมัดระวังและรอบคอบ พยายามพัฒนาคุณภาพชีวิตบนฐานองค์ความรู้หลักการศาสนาอิสลาม และการปฏิบัติศาสนกิจที่ถูกต้องสอดคล้องกับอัลกุรอานและอัซ-ซุนนะฮ์อย่างเพียบพร้อมครบถ้วนสมบูรณ์ อันนำมาซึ่งสามารถพัฒนาสังคมบนฐานอิสลามและสันติภาพเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจและเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จำเป็นต้องทำการศึกษาวิจัยในหัวข้อเรื่อง “บทบาทของผู้ที่ยึด

แนวทางสะลัฟในการพัฒนาสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้" เพื่อสร้างคุณประโยชน์ที่เป็นประจักษ์แก่สังคมและสามารถใช้มันอย่างคุ้มค่า อันนำมาซึ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีที่นำไปสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการฟื้นฟูพัฒนาประเทศชาติให้มีความสงบสุข มั่นคง และเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือเพื่อศึกษา 1) ทฤษฎีแนวคิดของแนวทางสะลัฟโดยสังเขป 2) ประวัติการเข้ามาของแนวทางสะลัฟในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 3) รูปแบบการพัฒนาสังคมมุสลิมของผู้ที่ยึดแนวทางสะลัฟในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

นิยามศัพท์เฉพาะ คือ 1) แนวทางสะลัฟ หมายถึงแนวทางของบรรดาเศาะหาบะฮ์หรือบรรดาบรรพชนในสามศตวรรษแรกของอิสลามได้แก่ ตาบีอิน¹ และตาบีอ์อิตตาบีอิน² รวมถึงผู้คนที่ปฏิบัติตามแนวทางของพวกเขาสืบต่อกันมาจนถึงวันสิ้นโลก พวกเขาเหล่านั้นจะศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระนาม คุณลักษณะของอัลลอฮ์โดยไม่มีการตีหรือขยายความใด ๆ ทั้งสิ้นและเจริญรอยตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ 2) สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึงจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส และ 3) รูปแบบการพัฒนาสังคมมุสลิม หมายถึง วิธีการพัฒนาสังคมของชาวไทยมุสลิมให้ครบทุกด้านโดยเฉพาะในด้านการศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี

¹ ตาบีอิน หมายถึงผู้ที่ทันพบกับบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ เจริญรอยตามพวกเขา ศรัทธาต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อย่างแน่วแน่และเสียชีวิตในสภาพที่เป็นมุสลิม

² ตาบีอิต-ตาบีอิน หมายถึงผู้ที่ทันพบกับเศาะหาบะฮ์ ﷺ บางท่านและบรรดาตาบีอินและเจริญรอยตามพวกเขา ศรัทธาต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อย่างแน่วแน่และเสียชีวิตในสภาพที่เป็นมุสลิมเช่นกัน

อันนำมาซึ่งสามารถสร้างสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าและอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ จากข้อมูลเอกสารและภาคสนาม ประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 45 คน จาก 3 จังหวัด ๆ ละ 15 คน ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นบัณฑิตที่จบการศึกษาจากตะวันออกกลางที่ยึดแนวทางสะลัฟ มีตำแหน่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้นำศาสนา โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง สังเกตมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มย่อย โดยนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวข้อง ราชบัณฑิตยสถาน (2526) ได้อธิบายคำว่า “บทบาท” คือการทำตามหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งทัศนะที่ชัดเจนดังที่ท่านวิมลชัย คำปุยและคณะ (2536) ได้กล่าวโดยสรุปว่า ทุกสังคมย่อมมีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลต่อบุคคลที่มีบทบาทตามฐานะตำแหน่งของตนเป็นตัวกำหนดบุคคลในตำแหน่งหนึ่งควรมีบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่ตามฐานะตำแหน่งของตนอย่างสม่ำเสมอ และอิบญ์ ก็อยยิม (1973) ได้กล่าวว่า ชาวมุสลิมจำเป็นต้องปฏิบัติตามแนวทางสะลัฟ เนื่องจากทัศนะของพวกเขาตรงจากทัศนะของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เนื่องจากพวกเขาได้รับการสืบทอดความรู้จากท่านนบี โดยตรงสอดคล้องกับท่านอิมามมาลิก (n.d.) ได้กล่าวว่า ฉันเป็นมนุษย์ย่อมมีทั้งความถูกและความผิดในตัวเอง ดังนั้นจงไตร่ตรองสิ่งที่จะรับจากฉัน หากมันสอดคล้องกับอัลกุรอานและอัลหะดีษ ก็จงยึดมันไว้ แต่หากมันเบี่ยงเบนไปจากทั้งสองก็จงละทิ้งมันเสีย อย่างไรก็ตาม อาหะมะ มะฮ์ยีสมะฮ์เอ (2549) ได้กล่าวว่า อิสลามมีบทบาทที่สำคัญในการเผยแผ่อารยธรรมทางการศึกษาอิสลามในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งใช้มัสยิดเป็น

สถาบันในการสอนศาสนาแก่ชาวมุสลิม ด้วยการแพร่หลายและความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาอิสลาม และอาหามะกอซี กาชอ (2547) ได้กล่าวว่า เคาะลีพะฮุฎุมร์ บิน อับดุลอะซีซ มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่อิสลาม โดยพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้ชาวมุสลิมปฏิบัติตามบทบัญญัติอิสลามให้ครบทุกด้าน เนื่องจากการปฏิบัติเช่นนั้นแล้วสามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับท่าน Dagor-ha, Nurdin Abdullah (1997) ได้กล่าวว่า อิสลามเข้ามาเผยแผ่ในภาคใต้ของประเทศไทยตั้งแต่สมัยจังหวัดปัตตานียังเป็นรัฐปัตตานีอยู่อีก โดยอุลามาร์ชาวอาหรับชื่อว่าเชคคอฟียุตดินอาซีฟเป็นพ่อค้าเข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานในรัฐปัตตานี ในขณะเดียวกันท่านได้แนะนำให้พระราชาผู้ครองของรัฐปัตตานีทรงสร้างมัสยิดเพื่อเป็นศูนย์กลางการปฏิบัติศาสนกิจและสอนศาสนาอิสลาม ต่อมาบรรดาอุลามาร์ปัตตานีมีบทบาทในการพัฒนารูปแบบการศึกษาอิสลามให้มีความเข้มแข็งโดยก่อตั้งสถาบัน“ปอเนาะ” และได้พัฒนาเรื่อย ๆ จนนำไปสู่ระบบโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในวงกว้าง และสามารถจัดตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงสุดในนามมหาวิทยาลัยฟาฏอนี ดังปรากฏในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ความทู่หมะและเสียสละของผู้ที่ยึดแนวทางสะลัฟในการพัฒนาสังคมมุสลิมในภาคใต้ ดังที่เห็นจากผลสรุปจากการวิจัยของ ฮามีตะห์ มาสาระกามาและคณะ (2554) พบว่า ผลประจักษ์ของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ได้ร่ำเรียนที่มีคุณลักษณะอันดีของมัสยิดอัสฮานะฮ์ บ้านปารามิแต จังหวัดยะลา มีการเปลี่ยนแปลงคุณธรรมจริยธรรมจากหน้ามือเป็นหลังมือ เช่นคุณธรรมต่อพระผู้เป็นเจ้าอัลลอฮ์ คือมีความศรัทธามั่นอย่างแน่วแน่ต่อพระองค์ครบหลักการเชื่อมั่นที่กำหนดและการปฏิบัติศาสนกิจถูกต้องตามแบบอย่างของ

ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เป็นต้น ส่วนคุณธรรมจริยธรรมต่อมวลมนุษยชาติ คือ มีความสัมพันธ์อันสง่างามกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน คือมีความสามัคคี สามารถไกล่เกลี่ยและปรองดองด้วยสันติวิธีในสังคมที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม อันนำมาซึ่งสามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) ทฤษฎี แนวคิดของแนวทางสะลัฟโดยสังเขป คำว่า" สะลัฟ" มาจากรากศัพท์ภาษาอาหรับว่า سلف يسلف سلفا (สะละฟา ยัสลัฟุ สัลฟัน สะลัฟัน) เิงภาษาศาสตร์แปลว่า ชนรุ่นก่อน หรือสมัยก่อน (อิบนุ มัสนูร, ม.ป.ป/3 : 2068) ดังที่อัลลอฮ์ตรัสว่า

فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ

ความว่า “และเราได้บันดลให้พวกเขาเป็นชนรุ่นก่อนและเป็นอุทาหรณ์แก่ชนรุ่นหลังต่อไป” (อิซซุซุครุฟ: 56) ส่วนสะลัฟ เิงวิชาการ หมายถึงบรรดาอุลามาร์ที่ได้สืบทอดมรดกจากท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ในเรื่องสัจธรรม ซึ่งเป็นผู้ที่มีเกียรติที่ได้มีชีวิตในช่วงสามศตวรรษแรกของฮิจเราะฮ์ศักราช คำว่า “บรรดาผู้มีเกียรติในที่นี้หมายถึงบรรดาอุลามาร์ทางด้านอิสลามศึกษาและศาสตร์แขนงวิชาอื่น ๆ รวมทั้งบรรดาสาธุศิษย์ผู้เจริญรอยตามไม่ว่าจะอยู่ในสมัยหรือยุคใดก็ตาม และอัตตะมียี ได้นิยามคำว่า “สะลัฟ” ทางด้านวิชาการคือ นามของผู้ที่ตามแนวทางที่เที่ยงตรงในศาสนาเช่น อบูหะนีฟะฮ์และผู้เจริญรอยตามเขา ซึ่งพวกเขาเป็นกลุ่มชนที่มาก่อนพวกเขาและบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ และตาบิอีน ซึ่งบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้มาก่อนพวกเขาอีก บรรดา อุลามาร์มีทัศนะที่ชัดเจนที่สุดคือ สะลัฟ หมายถึงสมัยเศาะหาบะฮ์ ﷺ ตาบิอีน และตาบิอุต-ตาบิอีน (อัตตะมียี, 1996: 54) นักวิชาการและนักวิจัยทั้งอดีตและปัจจุบันต่างก็ได้

กำหนดช่วงเวลาของ“สะลัฟ” คือสามศตวรรษแรกของ
ฮิจเราะศ์กราชแห่งอิสลามซึ่งท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ได้
ยืนยันความประเสริฐของชาวสะลัฟว่า

{ خَيْرُكُمْ قُرْبِي ، ثم الذين يلونهم ، ثم الذين يلونهم }

ความว่า “กลุ่มคนที่ประเสริฐที่สุดคือกลุ่มคนที่
อยู่ในศตวรรษของฉันและกลุ่มคนหลังจากนั้น และ
กลุ่มคนหลังจากนั้น” (อัลบุคอรี : 6695) อัลหะดีษนี้
บอกถึงกลุ่มคนที่มีชีวิตในช่วง 3 ศตวรรษแรกถือว่าเป็น
ประชาชาติที่ดีเลิศและมีความประเสริฐรองจาก
บรรดานบีและเราะสุล สอนบรรดาผู้รักษาสัจจะ ผู้ที่
เสียชีวิตในหนทางของอัลลอฮ์ (มูญาฮิดีน) ผู้ที่ประกอบ
คุณงามความดีและผู้นำศาสนาที่ได้รับทางนำและ
สังฆกรรมที่เที่ยงตรงและความรู้ที่ชัดเจนและถ่องแท้ใน
กันนับว่าเป็นประชาชาติที่ดีเลิศเช่นกัน ดังที่อัลลอฮ์ ตรัส
ว่า

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ
اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ
الْعَظِيمُ

ความว่า “บรรดาเหล่าบรรพชนรุ่นแรกในหมู่
ผู้อพยพ (ชาวมุฮาญิรีนจากมักกะฮ์) และในหมู่ผู้ที่ให้
ความช่วยเหลือ (ชาวอันศอรฺจากนครมะดีนะฮ์) และ
บรรดาผู้ดำเนินตามพวกเขาด้วยการทำดีนั้นอัลลอฮ์
ทรงพอพระทัยในพวกเขา และพวกเขาก็พอใจใน
พระองค์ด้วย และพระองค์ทรงเตรียมไว้ให้พวกเขาแล้ว
ซึ่งบรรดาสวนสวรรค์ที่มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่านอยู่
เบื้องล่าง พวกเขาจะพำนักอยู่ในนั้นตลอดกาล นั่นคือ
ชัยชนะอันใหญ่หลวง” (อัตเตาบะฮ์: 100)

การขนานนามของสะลัฟ มีดังนี้ ก) อะฮ์ลิส ซุนนะฮ์
วัลญะมาอะฮ์ (أهل السنة والجماعة) หมายถึงกลุ่มคนที่

ยึดปฏิบัติตามอัช-ซุนนะฮ์ ประกอบด้วยบรรดา
เศาะหาบะฮ์ ﷺ ตาบิอิน และอัครบ่าว อัครตาบิอินและ
บรรดาผู้นำที่ได้รับทางนำที่รวบรวมตัวเป็นกลุ่มหรือญะ
มาอะฮ์ในการปฏิบัติตามอัลกุรอาน และอัลหะดีษ อีกทั้ง
ทั้งผู้ที่เจริญรอยตามบุคคลเหล่านั้นอย่างครบถ้วน
สมบูรณ์ทุกด้านทั้งทางด้านการศรัทธา และการ
ประพฤติปฏิบัติจนถึงวันกิยามะฮ์ (อัลฮุซัยมี, 1419.h:
53) อิบน์ตุยัยมีฮ์ ได้ยืนยันว่าบุคคลเหล่านั้นได้รวมตัว
กันเป็นญะมาอะฮ์ ในการปฏิบัติตามอัชซุนนะฮ์อย่าง
เคร่งครัดและห่างไกลจากการอุตริกรรมทั้งปวง (อิบน์
ตุยัยมีฮ์, มปป.3/157) ข) อะฮ์ลิลอัลหะดีษ หรืออะฮ์
ลือชะฮัร (أهل الحديث أو أهل الآثار) หมายถึงนัก
อัลหะดีษ หรืออะฮ์ลือชะฮัรเนื่องจากพวกเขาให้
ความสำคัญกับตัวบทอัลหะดีษของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ
ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ และเจริญรอยตามสังฆกรรมทั้งใน
ยามที่เปิดเผยและลับ ยิ่งกว่านั้นยังศึกษาค้นคว้า และ
ทำความเข้าใจกับตัวบทอัลหะดีษของบรรดา
เศาะหาบะฮ์ ﷺ ซึ่งปราศจากการบิดเบือนจากตัว
บทอัลหะดีษของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ (อัลอักล,
ม.ป.ป.:15) สอดคล้องกับท่านอัชชาฟีอีย์ ได้กล่าวว่า
"เมื่อเจ้ายึดตามแนวทางของฉัน แล้วเจ้าได้พบกับ
อัลหะดีษต่างจากแนวทางของฉันนี้ เจ้าจงรู้ด้วยว่าอัล
หะดีษบทนั้นแหละคือแนวทางของฉัน (อัชชาฟีอีย์,
1980: 2/46) ค) อะฮ์ลิล อิตติบ่าว (أهل إتياب) หมายถึง
ผู้ปฏิบัติเจริญรอยตามแบบอย่างของท่านนบีมุหัมมัด
ﷺ และบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ จากชาวมุฮาญิรีนและ
ชาวอันศอรฺที่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งเสียของท่านซึ่งท่านได้
กล่าวไว้ในบทอัลหะดีษข้างต้น และ ง) ฟิรเกาะฮ์
อันนาญียะฮ์ (الفرقة الناجحة) หมายถึงกลุ่มคนที่รอด
พ้นจากไฟนรกเนื่องจากได้ยืนหยัดบนแนวทางของ
ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ และแนวทางของบรรดาเศาะ
หาบะฮ์ ﷺ ดังที่ท่านนบิได้กล่าวว่า

{ وَإِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ تَفَرَّقَتْ عَلَى ثَلَاثِينَ وَسَبْعِينَ مَلَّةً، وَتَفَرَّقَ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مَلَّةً؛ كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا مَلَّةً وَاحِدَةً } قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَوَى الْحَدِيثَ : مَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ : (مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي) }

ความว่า “แท้จริงบนีอิสรออิล ได้แยกออกเป็น 72 กลุ่มและประชาชาติของฉันจะแยกออกเป็น ๗๓ กลุ่ม ๆ เหล่านั้นล้วนตกอยู่ในนรก ยกเว้นกลุ่มเดียวเท่านั้น अबดุลลอฮ์ บิน อัมรฺ ผู้รายงานอัลหะดีษได้กล่าวว่า บรรดาเศาะหาบะฮ์ได้ถามว่า “แล้วใครละไอ้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ! ท่านก็กล่าวตอบว่า “กลุ่มที่อยู่บนแนวทางของฉันและบรรดาเศาะหาบะฮ์ของฉัน” (อัตติรมิซีย์: 2461)

บางส่วนหลักการปฏิบัติของแนวทางของชะลัฟ มีดังนี้ ก) การใช้ตัวบทอัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นหลักฐานในการอ้างอิง ซึ่งเป็นกฎสำคัญที่สุดของชะลัฟของบรรดาอุลามาอ์ชาวชะลัฟทั้งอดีตและปัจจุบันต่างก็ยึดสองแหล่งดังกล่าวเป็นหลักฐานในการอ้างอิงในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นทางด้านหลักการศรัทธา หลักการปฏิบัติ และคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น เนื่องจากอัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นวะหีย์มาจากอัลลอฮ์โดยตรงซึ่งมีความสมบูรณ์แบบ ปราศจากจากความผิดพลาดทั้งหมด (อัลกุวัยศีย์, 2002: 357-358) อัลลอฮ์ตรัสว่า

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا

ความว่า “วันนี้ ข้าได้ให้สมบูรณ์แก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งศาสนาของพวกเจ้า และข้าได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าซึ่งความเมตตาของข้า และข้าได้เลือกอิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้า” (อัลมาอิดะฮ์: 3) ข) การยึดหลักความเข้าใจของบรรดาเศาะหาบะฮ์ ตาบีอิน ตาบีอูต-ตาบีอิน และบรรดาอุลามาอ์ร่วมสมัยที่ยึด

ปฏิบัติตามแนวทางชะลัฟ การรับอิทธิพลจากคำพูดคำชี้แนะในการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนานั้น เมื่อเกิดความขัดแย้งในบรรดาชาวชะลัฟเกี่ยวกับอ้างอิงทั้งทางด้านคำพูด ข้อชี้ขาดต่าง ๆ ต่างก็จะชวนทบทวนกลับสู่ศตวรรษแรกทันที เพราะประชาชาติในยุคนั้นเป็นประชาชาติที่มีความเชี่ยวชาญและเปี่ยมไปด้วยความรู้ความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของอัลกุรอาน และอัลหะดีษเป็นอย่างดี (อิบนุ มัจฮูด, ม.ป.ป. 364-365) และอิบนุ ก็อยยิมได้อธิบายอย่างกระจ่างอีกว่า “ชาวมุสลิมจำเป็นต้องปฏิบัติตามแนวทางของชะลัฟเนื่องจากทัศนะของพวกเขา ดีกว่าทัศนะของพวกเราหลายเท่า” ดังเช่นบรรดาเศาะหาบะฮ์ ได้รับความรู้จากท่านนบีหัมมัด โดยตรง บรรดาตาบีอินได้รับการสืบทอดจากบรรดาเศาะหาบะฮ์ และบรรดาตาบีอูต-ตาบีอิน ได้รับสืบทอดจากบรรดาตาบีอิน (อิบนุ ก็อยยิม, 1973 : 2/205) ค) การยึดอัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นบรรทัดฐานในการตอบรับหรือปฏิเสธทุกประเภท ทั้งทางด้านคำพูด การปฏิบัติ และการเชื่อมั่นเป็นต้น ซึ่งจะตอบรับต่อสิ่งที่สอดคล้องกับอัลกุรอานและอัลหะดีษและปฏิเสธสิ่งที่ขัดแย้งกับสองแหล่งดังกล่าว” สอดคล้องกับอัลอัสซะฮานีย์ ได้กล่าวว่า “บรรดาผู้ที่ยืนหยัดบนสัจธรรมนั้นจะยึดอัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นหลักในการแสวงหาสัจธรรมแห่งศาสนา สิ่งใดที่เกิดจากความคิด พวกเขาจะนำมาเทียบกับหลักฐานสองแหล่งดังกล่าวเสมอ หากสิ่งนั้นสอดคล้องกับหลักฐานดังกล่าว ก็จะถูกตอบรับ และขอขอบคุณต่ออัลลอฮ์เป็นอย่างสูง หากไม่สอดคล้องก็จะถูกปฏิเสธทันทีและจะกลับทบทวนแนวคิดของตัวเองเสมอ (อัลอัสซะฮานีย์, 1990: 2/224) ง) การปฏิเสธความขัดแย้งระหว่างหลักฐานด้วยกัน ทุกสิ่งทีมาจากท่านนบีหัมมัด แน่นอนสิ่งนั้นอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงประทานทั้งสิ้น ทั้งที่เป็นคำสั่งใช้หรือคำสั่งห้าม ดังนั้น

คำพูดของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ล้วนมาจากอัลลอฮ์ ทั้งสิ้น ดังนั้นอัลกุรอานและอัลหะดีษไม่มีความขัดแย้ง โดยเด็ดขาด ดังที่พระองค์ตรัสว่า

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

ความว่า “และเขา(มุหัมมัด) ไม่ได้พูดตามอารมณ์ สิ่ง (ที่เขาพูด) นั้นมิใช่ขึ้นในตนนอกจากเป็นวะหฺยูที่ถูกประทานลงมา” (อันนัจมิ: 3-4) จ) การให้ความสำคัญต่อหลักฐานจากตัวบทอัลกุรอานและอัลหะดีษก่อนหลักฐานทางสติปัญญาซึ่งมีสาเหตุบางส่วน ดังนี้ ก) อัลกุรอานถูกประทานลงมาเพื่อเชิญชวนมนุษยชาติกลับสู่อัลอิสลาม เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างกันก็จงกลับสู่อัลกุรอานและอัลหะดีษ ดังที่อัลลอฮ์ตรัสว่า

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

ความว่า "... ดังนั้นถ้าพวกเขาขัดแย้งกันในเรื่องใดสิ่งหนึ่งก็จงนำสิ่งนั้นกลับไปยังอัลลอฮ์และเราะซูล (ศาสนทูต) หากพวกเขาศรัทธาต่ออัลลอฮ์และวันกิยามะฮ์ นั้นแหละเป็นสิ่งที่ดียิ่ง และเป็นกาการกลับไปทีสวยงาม" (อันนิสาฮ์: 59) ข) สติปัญญาต้องสอดคล้องกับบทบัญญัติอัลกุรอานและอัลหะดีษแต่ไม่จำเป็นที่บทบัญญัติต้องสอดคล้องกับสติปัญญาเสมอไป ค) การกลับสู่หลักชะรีอะฮ์จะก่อให้เกิดความเป็นเดียวของประชาชาติ หากเชิญชวนสู่การใช้ทัศนคติทางสติปัญญาเหนือกว่าหลักการชะรีอะฮ์นั้น แน่แน่นอนไม่สามารถจะก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพได้ดังที่คาดหวัง เนื่องจากมนุษย์นั้น มีความแตกต่างทางด้านสติปัญญาหรือทัศนคติ ง) ไม่ยึดสติปัญญาเป็นหลัก หากยึดมั่นเป็นหลักแล้ว เปรียบกับอัลลอฮ์ทรงส่งบรรดาระซูลนั้นเปล่าประโยชน์และไร้คุณค่า ดังนั้นชาวสะลัฟไม่ให้ความสำคัญกับการใช้สติปัญญาเหนือกว่าอัลกุรอาน

และอัลหะดีษ โดยเฉพาะในการทำความเข้าใจถึงแก่นแท้ของอัลกุรอานและอัลหะดีษ ถึงแม้ว่าจะมีสติปัญญาที่เทียบแหลมก็ตาม (อัลกุฎัยศีย์, 2002 : 384 - 386)

2) ประวัติการเข้ามาของแนวทางสะลัฟในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวทางนี้ได้เข้าในประเทศไทยมานาน เริ่มเปิดตัวเมื่อประมาณปี ค.ศ. 1919 (ฮ.ศ. 1339) เริ่มที่กรุงเทพมหานคร โดยผ่านนักเผยแผ่ชาวอินโดนีเซียชื่อว่าอะหฺมัด อับดุลวะฮฺฮาบ หลังจากนั้นได้กระจายลงมาที่นครศรีธรรมราชและพัทลุงตามลำดับ และแผ่ขยายสู่เมืองปัตตานีในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา โดยผ่านหนังสืออะกิดะฮฺสายสะลัฟเล่มแรกที่มีชื่อว่า“ปรีลัย”¹ ของเชคอับดุลกอเดร์ บุตร อับดุลมูฏฏอลิบ อัลมันดีลี๊ยะ เป็นนักวิชาการเชื้อสายมลายูผู้ทรงคุณวุฒิท่านหนึ่งที่มีตำแหน่งเป็นอาจารย์สอนอิสลามศึกษาประจำมัสยิดอัลหะรอหม ณ นครมัทกะฮ์ หนังสือเล่มนี้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน ต่อมาประมาณ 30 ปีหลังจากนั้น หนังสือ “กิตาบอัตเตฮะฮีด” ที่เขียนโดย มุฮัมมัด บุตร อับดุลวะฮฺฮาบ ถูกตีพิมพ์ ที่ปัตตานี และถูกนำมาใช้เป็นหลักสูตรอิสลามศึกษาของรายวิชาอัตเตฮะฮีดในระดับชั้นชานาวี๊ยะ (มัธยมศึกษาตอนปลายหรือชั้น 10) ตามปอเนาะหรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามต่าง ๆ ทั้งในภาคใต้และภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ต่อมาหนังสืออัตเตฮะฮีดดังกล่าวและหนังสืออื่น ๆ ที่เขียนโดยมุหัมมัด บุตร อับดุลวะฮฺฮาบถูกถอดความและแปลเป็นภาษาไทยและภาษายาวีตามลำดับที่ถูกตีพิมพ์เผยแผ่เป็นจำนวนมาก จะเห็นได้ว่านักวิชาการมุสลิมรุ่นใหม่ในประเทศไทยล้วนได้ปฏิบัติตามแนวทางสะลัฟ โดยเฉพาะบัณฑิตที่

¹ ปรีลัยเป็นหนังสือแนวสะลัฟที่แปลสรุปเป็นภาษามลายู (อักษรยาวี) จากหนังสือ ชุรหุ อะกิดะฮ์ อัจญ์อูฮาวียะฮ์ (เสียชีวิต ฮ.ศ. 321) และขยายความโดยอิมาม อิบน์ อับี อัลฮะซัน อัลหะนะฟี๊ยะ (เสียชีวิต ฮ.ศ 792)

จบการศึกษาจากประเทศตะวันออกกลางพร้อมมีผลงานทางวิชาการทั้งที่เป็นภาษาไทย และ ภาษามลายู ซึ่งนักวิชาการเหล่านั้นจะอยู่ในทุกภาคของประเทศไทย และเป็นที่ยอมรับของมุสลิมในระดับประเทศและระดับนานาชาติอีกด้วย ซึ่งเป็นการสร้างชื่อเสียงอันดีงามให้กับประเทศไทย ยิ่งกว่านั้นเพื่อให้สังคมมุสลิมมีความเข้าใจอิสลามและปฏิบัติที่ถูกต้อง ซุฟอัม อุซมานและคณะ (2547 อ้างถึงในอิสมาอีล อะหมัด, 2/1991 : 373) ชาวไทยมุสลิมในบางพื้นที่นิยมเรียกแนวทางนี้ว่าเป็นแนวคิดใหม่หรือบางพื้นที่จะเรียกว่า “แนวทางอัช-ซุนนะฮ์” แต่ปัจจุบันก็มีเรียกว่า “ฆูรอบ่าฮ์” (Ghuraba’) แปลว่า “แปลก” หรือวะฮ์ฮาบีย์ อับดุลรห์มาน วอเดร์ (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2562)

3) รูปแบบการพัฒนาสังคมมุสลิมของผู้ที่ยึดแนวทางสะลัฟในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะเห็นได้ว่าบัณฑิตที่จบจากการศึกษาจากตะวันออกกลางส่วนใหญ่ต่างก็ได้กลับมาพัฒนาสังคมในสามจังหวัดภาคใต้และพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทย อันนำมาซึ่งทำให้สังคมมุสลิมมีความเจริญอย่างรวดเร็วที่ทันกับยุคและสมัย ซึ่งทำให้สังคมมุสลิมมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้นอย่างรวดเร็ว ด้วยรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

- 1) จัดตั้งสถาบันการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนทุกระดับ เช่น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลและได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาล เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านการศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรืองให้ครบทุกด้าน เช่น ด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจและด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นต้น สะอารี ยานยา (สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2562) เช่น โรงเรียนอยู่ในเครือข่ายของมูลนิธิอัลฟุรกอนเพื่อการศึกษาและสังคม

สงเคราะห์ ณ จังหวัดนราธิวาส ที่ได้รับอนุญาตอย่างเป็นทางการจำนวน 17 แห่งด้วยกัน ได้แก่ โรงเรียน ดังนี้ คือ 1) พัฒนศาสตร์วิทยา ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส 2) ตรีปิยะหืออิสลามียะห์ ตำบลบ่อแสน อำเภอทับปุด จังหวัดพังงา 3) พัฒนศาสตร์วิทยา ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 4) พัฒนศาสตร์วิทยา ตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล 5) พัฒนศาสตร์ธรรมวิทยา ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 6) พัฒนศาสตร์ธรรมวิทยา ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 7) พัฒนศาสตร์ธรรมวิทยา ตำบลม่วงกลาง อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง 8) พัฒนศาสตร์ธรรมวิทยา ตำบลคลองยาว อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ 9) ดารุสสาลามวิทยา ตำบลท่าทองใหม่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี 10) ดารุลอามานวิทยา ตำบลกาลิซา อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส 11) อัลอัยยะวิทยา ตำบลละหาร อำเภอเย็งอ จังหวัดนราธิวาส 12) พัฒนศาสตร์วิทยา ตำบลท่าแฉะ อำเภอท่าแฉะ จังหวัดนราธิวาส 13) พัฒนศาสตร์วิทยาโกตาบารู ตำบลบาโงย อำเภอรามัน จังหวัดยะลา 14) พัฒนศาสตร์วิทยาท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี 15) อัลฟุรกอนวิทยา ตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล 16) อิสลามดำรงธรรมวิทยา ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี 17) พัฒนศาสตร์วิทยา ตำบลลำไพล อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา (วารสารอัล-ฟุรกอน, 2554 : 4) 2) จัดตั้งมหาวิทยาลัยฟาฏอนี ซึ่งเป็นสถาบันระดับอุดมศึกษา ระดับสูงสุดแห่งแรกในประเทศไทย มี 4 คณะด้วยกัน คือ ก) คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มี 5 สาขาวิชา มีทั้งหลักสูตรนานาชาติและหลักสูตรอื่น ๆ เป็นต้น ข) คณะศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์ มี 6 สาขาวิชา มีทั้งหลักสูตรนานาชาติและหลักสูตรอื่น ๆ เป็นต้น ค) คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ

มี 2 สาขาวิชาและ ๓) คณะศึกษาศาสตร์ มี 6 สาขาวิชา และบัณฑิตวิทยาลัย ประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาชีพครู ระดับปริญญาโท มี 5 สาขาวิชา และระดับปริญญาเอก มี 2 สาขาวิชา การจัดตั้งมหาวิทยาลัยฟาฏอนีนั้นเป็นการพัฒนาสังคมอย่างดียิ่ง เป็นการตอบสนองความต้องการของชาวมุสลิมในพื้นที่สำหรับผู้ที่มีความประสงค์จะศึกษาด้านอิสลามศึกษาไม่จำเป็นต้องไปศึกษาจากต่างประเทศ ยิ่งกว่านั้นยังเปิดกว้างให้นักศึกษาและอาจารย์ต่างชาติอีกด้วยเช่น ปัจจุบันมีนักศึกษาจากประเทศกัมพูชา จีน มาเลเซีย และอิหร่านเป็นต้น ส่วนอาจารย์ก็มาจากต่างประเทศก็มีไม่น้อยเช่นกัน เช่นจากประเทศอียิปต์ ซูดานและปากีสถานเป็นต้น และการอนุมัติของรัฐบาลในการเปิดสถาบันการศึกษาอิสลามศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะสาขาวิชาอิสลามศึกษาของเอกชนในภาคใต้แห่งนี้ บ่งบอกว่าประเทศไทยมีความรุ่งเรือง ในด้านการศึกษาที่ครบวงจรทุกแขนงศาสตร์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของผู้คนในพื้นที่ ประชาคมอาเซียน และต่างประเทศ ส่งผลทำให้ประเทศไทยมีความสัมพันธ์อันดีงามกับประเทศมุสลิมและได้รับการชื่นชมจากบรรดารัฐมนตรีมุสลิม นักวิชาการมุสลิมจากประเทศเหล่านั้นอีกด้วยกัน มุฮัมมัด คอยา (สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2560) ดังปรากฏในสุนทรพจน์ของ ฯพณฯ ดร. มหาเธร์ โมหัมหมัด อดีตนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ซึ่งดำรงตำแหน่งนานที่สุด เนื่องในโอกาสพิธีประสาทปริญญารัฐประศาสนศาสตร์คุณูปกิตติคุณศักดิ์แก่ท่านในวันที่ 3 ตุลาคม 2554 โดยมี ฯพณฯ ท่านวันมุฮัมหมัด นอร์ มะทา ฯพณฯ ท่าน สมชาย วงศ์สวัสดิ์ อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย และท่านอื่น ๆ จากประเทศไทยที่เป็นสักขีพยาน ท่านได้กล่าวความว่า “ประเทศไทยคือมิตรประเทศที่ใกล้ชิดกับประเทศมาเลเซียมากที่สุด มีความสัมพันธ์อันดีงามมาอย่างยาวนาน เราได้สร้างความร่วมมือด้วยดีทั้งในระดับทวิภาคี ระดับ

อาเซียน หรือแม้กระทั่งระดับนานาชาติ นับเป็นความสำเร็จที่เราควรภาคภูมิใจต่อประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีพลเมืองนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่มาเลเซียมีพลเมืองที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่แต่ความแตกต่างด้านการนับถือศาสนาไม่เป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างเรา ผมรู้สึกภูมิใจที่เห็นมุสลิมในประเทศไทยที่สามารถดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข การที่รัฐบาลไทยอนุญาตให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยอิสลามยะลาแห่งนี้ถือเป็นเรื่องยืนยันในความใจกว้างและการให้โอกาสอย่างทั่วถึงของรัฐบาลไทย และนี่คือความอิสระที่เราต้องให้ความสำคัญมาก” (วารสารมหาวิทยาลัย, 2554: 4) 3) มัสยิดมีบทบาทสำคัญในการบริการการศึกษาตลอดชีพหรือเป็นที่รู้จักกันว่า “มัจญ์ลีส อัล-อิลมี” ซึ่งเป็นศูนย์บริการวิชาการแก่ชาวไทยมุสลิมที่ทันสมัยและทันสมัยกับยุคเทคโนโลยี อาจารย์ผู้สอนเหล่านั้นสอนด้วยความเสียสละและจิตศรัทธา โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น เปิดบริการในวงกว้าง ประกอบด้วยประชาชนทุกเพศ ทุกสถานภาพ มาจากอาชีพที่หลากหลายเช่น นักธุรกิจ ข้าราชการและอาชีพทั่วไป เป็นต้น มัสยิดเหล่านั้นมีดังนี้ 1) มัสยิดอิมบาศร์เราะฮ์มานอยู่ภายใต้มูลนิธิโรงเรียนบำรุงอิสลามบราโฮ ตำบลปุดุต์ อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี เริ่มเปิดบริการการสอนตั้งแต่วันที่ 19 กันยายน 1990 มาจนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลา 30 ปี โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา อธิการบดีมหาวิทยาลัยฟาฏอนีทำหน้าที่เป็นวิทยากรหลัก เปิดบริการวันเสาร์ประจำสัปดาห์ ตั้งแต่เวลา 09.00 น.จนถึงเวลา 11.00 น. ประมาณ 3 ชั่วโมง ผู้เข้าร่วมหรือผู้ติดตามโครงการนี้แต่ละสัปดาห์ไม่น้อยกว่า 3,000 คน และได้พัฒนาให้ทันสมัยและสมัย ซึ่งปัจจุบันได้ถ่ายทอดสดตามสื่อโซเชียลออนไลน์ต่าง ๆ เช่น สถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม White Channel และ Tv Online ของมัสยิดตาอาวูน บางปู และทาง

อินเทอร์เน็ตเป็นต้น ดังกล่าวนั้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความรู้ความเข้าใจหลักการศาสนาอย่างถูกต้อง และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้ครบทุกด้าน อันนำมาซึ่งสร้างสังคมสันติสุข ยัสสะบิณ เจ๊ะมะ (สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2562) 2) มัสยิดอัตตันมียะฮ์ที่สถาบันภาษานานาชาติ ณ บ้านปารามิแด อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา อยู่ภายใต้สังกัดการดูแลของสถาบันอิสลามมหาวิทยาลัยฟาฏอนี วิทยาการผู้สอนหลักคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลฮาติม ไชชิง ปัจจุบันมัจญ์ลีส อัลอิลมีย์แห่งนี้ได้รับการพัฒนาการและแบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ฝ่ายวิชาการ สวัสดิการ เจริญญาติ ประชาสัมพันธ์ และปฏิคม เป็นต้น ทุกฝ่ายมีหน้าที่และขอบเขตอย่างเป็นระบบ คณะกรรมการที่ปรึกษายังคงใช้ของเดิม ส่วนคณะกรรมการดำเนินงานนั้นมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม ฝ่ายสวัสดิการจะขอบริจาคจากผู้เรียนทุกสัปดาห์ โดยใช้วิธีการตั้งกล่องรับบริจาค 2 จุด สำหรับฝ่ายชาย 1 จุดและฝ่ายหญิง 1 จุด ในแต่ละปีจะได้เงินไม่น้อยกว่า 50,000 บาท ส่วนกิจกรรมของมัจญ์ลีส อัลอิลมีย์นั้น มีรูปแบบที่หลากหลายที่ทำให้ผู้เรียนประทับใจและเรียนแล้วมีความสุข ซึ่งจะเห็นได้ชัดจากการพัฒนาสังคม คือมัสยิดได้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งได้รับงบประมาณจากองค์กรเอกชนต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้กระทรวงศาสนาสมบัติ (wizaratul auqof) จากต่างประเทศ ถึงแม้ว่างบประมาณจากต่างประเทศก็ตาม แต่มีองค์กรเอกชนเฉพาะในประเทศไทยที่ทำหน้าที่ดูแลมัสยิดเหล่านั้น เช่น องค์กรหรือมูลนิธิ อัล-ฟุรกอนเพื่อการศึกษาและมูลนิธิสังคมสงเคราะห์ ดังกล่าวข้างต้น ในจังหวัดนราธิวาสจากประเทศคูเวต และองค์กรสภายูมุสลิมโลก (WAMY) สำนักงานใหญ่ในประเทศไทยตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร จากประเทศซาอุดีอาระเบีย เป็นต้น มุห์มัดซาคี เจ๊ะหะ (สัมภาษณ์,

25 ธันวาคม 2560) 5) โครงการจัดตั้งมัสยิดมุสลิมบนเนื้อที่กว่า 1,300 ไร่ ได้เตรียมที่รองรับในส่วนที่เป็นวงกัฟ จำนวน 800 ไร่ เป็นส่วนที่จะสร้างมัสยิดกลางของเมืองมะดีนะตุสสลาม โรงพยาบาล และสถานศึกษาทุกประเภท ประกอบด้วย โชนศูนย์สุขภาพ มีพื้นที่ใช้สอยประมาณ 63 ไร่ 2 งาน 99 ตารางวา โชนมหาวิทยาลัย มีพื้นที่ใช้สอยประมาณ 422 ไร่ 3 งาน 4 ตารางวา โชนชุมชนมีพื้นที่ใช้สอยประมาณ 126 ไร่ 2 งาน 89 ตารางวา โชนธุรกิจมีพื้นที่ใช้สอยประมาณ 111 ไร่ 3 งาน 43.8 ตารางวา ปี 2556 – 2558 ได้รับเงินบริจาคทั้งสิ้น 12,483,226.51 บาท ซื้อที่ดินวงกัฟในโครงการจำนวน 21 ไร่ 1 งาน 71.8 ตารางวา รวมจำนวนเงินทั้งสิ้น 10,352,245 บาท แยกเป็นโชน โชนศูนย์สุขภาพ โชนมหาวิทยาลัย จำนวน 13 ไร่ 2 งาน 80.8 ตารางวา โชนชุมชน จำนวน 2 ไร่ 2 งาน 16 ตารางวา โชนธุรกิจ จำนวน 3 งาน 19 ตารางวา โชนที่อยู่อาศัย จำนวน 4 ไร่ 2 งาน 6 ตารางวา อิสมาอระนี (สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2562) 6) จัดตั้งสหกรณ์อิสลามในสามจังหวัดภาคใต้ เช่น สหกรณ์อับนุอัฟฟาน จำกัด สหกรณ์ ปีนากำกัด และสหกรณ์ซอฮาบะห์ เป็นต้น โดยใช้ระบบการเงินตามหลักการอิสลามโดยปลอดจากระบบดอกเบี้ยในทุกรูปแบบ และมีค่าสวัสดิการพิเศษสำหรับผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตซึ่งสามารถเปิดโอกาสให้ชาวมุสลิมกู้ยืมสินเชื่อได้อย่างสะดวกและสบายตามกฎหมายที่ได้กำหนดไว้ อะหมัด อิดริส (สัมภาษณ์, 23 กรกฎาคม 2562) 7) ชาวมุสลิมส่วนใหญ่มักจะออกไปปฏิบัติศาสนกิจรวมหรือละหมาดญะมาอะฮ์ที่มีมัสยิดทุกเวลา บรรดาผู้นำศาสนาให้ความสำคัญและให้ความสำคัญในเรื่องนี้ ดังปรากฏในเดือนรอมฎอนมัสยิดส่วนใหญ่จะบริการอาหารในการละศีลอดทุกคืน มีผู้นำละหมาดจำคมกีร์อัลกุรอานทั้งเล่มมักจะอ่านอัลกุรอานคืนละ 1 ยุซ ซึ่งเป็นที่ประทับใจของชาวมุสลิมที่เคร่งครัดศาสนา เมื่อ

หมดเดือนรอมฎอนก็จบอัลกุรอานทั้งเล่ม ในขณะที่เดียวกันมีการจัดกิจกรรมเอื้อยติกาฟ ในช่วงสิบวันสุดท้ายของเดือนรอมฎอนเป็นประจำของทุกปีเพื่อแสวงหา 1 คีนซ็อลลัยละตุลกอดีร ซึ่งเป็นคีนที่ประเสริฐที่สุด มุหัมมัดนาเซอร์ โช๊ะซุบะ (สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2562) 8) ชาวไทยมุสลิมให้ความสำคัญและตระหนักกับการศึกษาควบคู่ระหว่างการศึกษาศาสนา และสามารถหรือสายอาชีพ ส่วนใหญ่จะมีการศึกษาอย่างน้อยจบระดับปริญญาตรีและจะประกอบอาชีพที่แน่นอนตามหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนและมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง มุหัมมัดมะดีเย เจ๊ะมิง (สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2562) 9) สตรีไทยมุสลิมส่วนใหญ่มักจะปกปิดร่างกายของตนโดยตามหลักการศาสนาที่ถูกต้อง เช่น ใส่ผ้าคลุมใหญ่ สวมเสื้อหลวม ๆ สวมถุงเท้า ถุงมือ และไม่มีความสัมพันธ์เกินขอบเขตกับผู้ชายที่อนุญาตแต่งงาน 10) มีสถานที่ดูแลเด็กกำพร้า และผู้ด้อยโอกาสเป็นการเฉพาะ เบื้องต้นมีองค์กรเอกชนจากต่างประเทศที่คอยให้ความช่วยเหลือและให้ทุนแก่เด็กเหล่านี้ เช่น มูลนิธิอัล-ฟุรกอนเพื่อการศึกษา และสังคมสงเคราะห์จังหวัดนราธิวาส ซึ่งได้ทำหน้าที่ดูแลอุปถัมภ์เด็กไทยมุสลิมที่กำพร้าพ่อจำนวน 977 คน มูลนิธิสงเคราะห์เด็กกำพร้าและการกุศล จังหวัดยะลา และองค์กรวามีย์ เป็นต้น ส่งผลทำให้เด็กกำพร้าได้รับการดูแลเป็นพิเศษ จึงทำให้พวกเขาสามารถเรียนหนังสือจนจบระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพที่แน่นอนและมีคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต อับดุลรอมนัน ยามาชิ (สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2562) 11) ผู้ที่ประสบภัยพิบัติหรือได้รับบททดสอบต่างก็จะได้รับความช่วยเหลือจากชาวไทยมุสลิมที่ยึดแนวทางนี้ในทุกด้าน เช่น ทางด้านจิตใจ ทางด้านกายและด้านวัตถุ โดยรับบริจาคจากชาวไทยมุสลิมที่ยึดแนวทางนี้เป็นส่วนใหญ่ 12) ชาวไทยมุสลิมไม่กินดอกเบี๋ยและจะนำดอกเบี๋ยที่ตนฝากที่ธนาคารนั้น

มาสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น หองน้ำ ถนน และศาลาเป็นต้น อับดุลรออบ สะอะ (สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2562) 13) ชาวไทยมุสลิมเพศชายมีศักยภาพในการปฏิบัติตามแนวทางของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ในรูปแบบการมีภรรยามากกว่า 1 คน เพิ่มมากขึ้น อันเนื่องจากสตรีเพศมีจำนวนมากกว่าเพศชาย การปฏิบัติดังกล่าวนั้น เป็นการแก้ปัญหาทางด้านสังคม ถ้ามีเช่นนั้นอาจจะทำให้พวกนางเกิดโรคซึมเศร้าในช่วงวัยชราภาพ และสามีเหล่านั้นสามารถบริหารจัดการภายในครอบครัวอย่างสันติวิธีอันนำไปสู่ความเปี่ยมสุขที่พึงประสงค์ ฮาสนัน มุหัมมัด (สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2562) 14) ผู้นำองค์กร ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้นำศาสนาที่ยึดแนวทางสะลัฟร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาเยาวชนโดยการจัดอบรม ปลูกฝังแนวคิดที่บริสุทธิ์ ฝึกคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อเป็นสุขนิสัยเช่น ฝึกกระทำความดี กตัญญูต่อพ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านทั้งมุสลิมและมิใช่มุสลิม ให้เกียรติกัน ให้มีความรักใคร่กัน รู้จักกาลเทศะ มีความอดทน จิตบริการ เสียสละในหนทางที่ดี เป็นต้น มุฮัมมัด คอยา (สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2560) 15) รักษาความสมดุลของสุขภาพระหว่างสุขภาพกายและสุขภาพจิต คือการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ กินอาหารที่มีประโยชน์และอนุมัดติ(หะลาล) ส่วนสุขภาพจิต คือ การอ่านบทดุอาจากอัลกุรอานละอัลหะดีษทุกวันทั้งยามเช้าและยามเย็นอย่างสม่ำเสมอ ห่างไกลจากไสยศาสตร์ต่าง ๆ 16) ผู้สูงอายุทุกเพศสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้ทันกับยุคและสมัย เพื่อจะปฏิบัติกิจการงานทุกประเภทให้ถูกต้องกับหลักการศาสนา เช่น การใช้วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ตในการฟังและชมการบรรยายธรรม เป็นต้น นูร์ดีนอับดุลลอฮ์ ดากอฮา (สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2560)

จากการสังเกตพบว่า ผู้ที่ยึดแนวทางสะลัฟมักจะสะท้อนถึงบุคลิกลักษณะที่พึงประสงค์ต่าง ๆ ดังนี้ 1) ปัจจุบันมหาดบัณฑิตที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ สาขาวิชาอิสลามศึกษานั้นมีจำนวนมีใช้น้อยต่างก็ได้ประกอบอาชีพตำแหน่งเป็นอาจารย์ประจำคณะอิสลามศึกษาทั้งในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนรัฐบาล และระดับอุดมศึกษาเป็นต้น ทั้งในพื้นที่ภาคใต้และภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ซึ่งรัฐบาลมีทัศนคติที่ดีต่อมหาดบัณฑิตเหล่านั้น ซึ่งมีความแตกต่างกับสมัยก่อน 2) มหาดบัณฑิตเหล่านั้นมีความศรัทธาอย่างแน่วแน่ และปฏิบัติศาสนกิจอย่างเคร่งครัดถูกต้องโดยตามแบบอย่างของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ตระหนักในการปฏิบัติกิจการคุณงามความดีทั้งมวล ละทิ้งสิ่งชั่วร้ายและมุ่งมั่นในการสร้างคุณประโยชน์แก่สังคมอย่างบริสุทธิ์ใจโดยไม่หวังผลประโยชน์ส่วนตัว และพยายามปฏิบัติให้สอดคล้องกับบทบัญญัติอิสลาม เพื่อให้อัลลอฮ์เห็นชอบ ซึ่งส่งผลให้มวลมนุษย์ให้การยอมรับและสามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข 3) จากการเพิ่มจำนวนของชาวมุสลิมที่ยึดแนวทางสะลัฟที่มีบทบาทนั้น อันนำมาซึ่งสามารถทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมอย่างรวดเร็ว ดังกล่าวนั้นบ่งชี้ว่าการมีบทบาทของผู้ยึดแนวทางสะลัฟนั้นจะให้ผลประโยชน์อย่างมหาศาล ไม่เจาะจงเฉพาะชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น ทว่าชาวมุสลิมทั่วประเทศต่างก็จะได้รับผลประโยชน์เช่นกัน ซึ่งสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งสามารถอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขและนำไปสู่ความเปี่ยมสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้าตามที่คาดหวัง

จากการสนทนากลุ่มย่อยพบประเด็นดังนี้ 1) ผู้ยึดแนวทางสะลัฟ ล้วนสร้างคุณประโยชน์แก่สังคมทั้งสิ้น เนื่องจากพวกเขามีความศรัทธามั่นว่า การดำรง

คุณงามความดีทุกประการตามทฤษฎีในอัลกุรอานนำไปสู่การปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ นั้นเป็นแนวทางสำคัญที่พัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิดความผาสุกและห่างไกลจากความหลงทางทุกประเภท ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสังคมสันติสุขดังที่ชาวไทยทุกคนคาดหวัง ดังที่ท่านได้กล่าวอีกความว่า “ผู้คนที่ดีเลิศ คือผู้คนที่สามารถสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น” 2) การปฏิบัติตามแนวทางสะลัฟสามารถทำให้ความปลอดภัยโดยเฉพาะในด้านการเชื่อมั่นต่อพระนามและคุณลักษณะของอัลลอฮ์โดยเข้าใจตามตัวบทอัลกุรอานและอัลหะดีษ โดยตรง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณธรรมจริยธรรมที่สง่างาม มีการยึดหยุ่นตามสภาวการณ์ ที่อันควร อย่างไรก็ตามชาวมุสลิมต่างก็ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นในทุกด้าน เช่น ทางด้านวิชาการ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจเป็นต้น 3) จะเห็นได้ว่า ผู้ที่ยึดแนวคิดสะลัฟล้วนแต่จะสร้างคุณประโยชน์ และสร้างความรุ่งเรืองกับสังคมอย่างมากมายซึ่งทำให้ผู้คนในพื้นที่ได้รับประโยชน์อย่างมหาศาลที่เป็นรูปธรรมที่สุดคือ มีสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งแรกในภาคใต้ ซึ่งมีเนื้อที่ 300 ไร่ นั้นเป็นประโยชน์ที่สำคัญยิ่งสำหรับพี่น้องชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเป็นທີ່ประทับใจมากสำหรับผู้ที่ยอยากมีความรู้เรื่องศาสนาเลื่อมใสศรัทธา ชัดเกล้าจิตใจให้บริสุทธิ์ และ 4) จะเห็นได้ชัดก่อนหน้านี้ชาวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มักจะทำเนวินวิถีชีวิตแบบมลายูนิยม มีไข้แบบอิสลาม หลังจากผู้ที่ยึดแนวทางสะลัฟได้มีบทบาทจึงทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากหน้ามือเป็นหลังมือ อันนำไปสู่สังคมมีความเจริญก้าวหน้าและรุ่งเรืองอย่างเป็นรูปธรรม

สรุปผล สะลัฟ แปลว่า ชนรุ่นก่อน ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ได้ยืนยันความประเสริฐของบรรดาผู้ที่มีชีวิตอยู่ในช่วง 3 ศตวรรษแรกถือว่าเป็นประชาชาติที่ดีเลิศ รวมถึง

บรรดาผู้รักศาสนาจะ บรรดาที่เสียชีวิตในหนทางของอัลลอฮ์ โดยมีขนานนามว่า อะฮ์ลิส ซุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์ อะฮ์ลิล อัลหะดีษ หรืออะฮ์ลิล อาษาร์ อะฮ์ลิล อี้ดติบ่าว์ และฟิรเกาะฮ์ อันนาญียะฮ์ โดยมีหลักการปฏิบัติคือ การใช้ตัวบทอัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นหลักฐานในการอ้างอิง การยึดหลักความเข้าใจของบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ตาบีอิน ตาบีอูต-ตาบีอิน และบรรดาอุลามาอ์ร่วมสมัยที่ยึดมั่นตามแนวทางสะลัฟ และการยึดอัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นบรรทัดฐานในการตอบรับหรือปฏิเสธสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นต้น ได้เข้ามาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เริ่มจากกรุงเทพมหานคร และได้ทยอยลงไปถึงจังหวัดปัตตานี ประมาณ ปี ค.ศ. ๑๙๔๓ เป็นต้นมา ผู้ที่ยึดแนวทางสะลัฟมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยรูปแบบต่าง ๆ คือ จัดตั้งสถาบันการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ทุกระดับ จัดตั้งสหกรณ์อิสลามในสามจังหวัดภาคใต้ มุ่งเน้นให้ศาสนสถานหรือมัสยิดมีบทบาทในการบริการการศึกษาตลอดชีพแก่ชาวไทยมุสลิมให้ทันกับยุคเทคโนโลยี และจัดอบรมชาวไทยมุสลิมให้มีความสำคัญและตระหนักกับการศึกษาให้มีความสมดุลระหว่างการศึกษาศาสนาและสามัญหรือสายอาชีพ เป็นต้น

อภิปรายผล จากการศึกษาบทบาทของผู้ที่ยึดแนวทางสะลัฟในการพัฒนาสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า สะลัฟ หมายถึง ชนรุ่นก่อน ซึ่งมีการขนานนามว่า อะฮ์ลิส ซุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์ และฟิรเกาะฮ์ อันนาญียะฮ์ เป็นต้น มีหลักการปฏิบัติอย่างชัดเจน คือ การใช้ตัวบทอัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นหลักฐานในการอ้างอิง การยึดหลักความเข้าใจของบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ตาบีอิน ตาบีอูต-ตาบีอิน การยึดอัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นบรรทัดฐานในการตอบรับหรือปฏิเสธทุกสิ่ง และการปฏิเสธการขัดแย้ง

ระหว่างหลักฐานด้วยกันและการให้ความสำคัญต่อหลักฐานจากตัวบทอัลกุรอาน และอัลหะดีษก่อนหลักฐานทางสติปัญญา เป็นต้น ได้เข้ามาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เริ่ม เข้าทางกรุงเทพมหานครและแพร่ขยายสู่เมืองปัตตานี โดยผ่านหนังสือปริสัยของเชค अबดุลกอเดร์ บุตร अबดุลมูฏออลิบ อัลมันดีลีย อาจารย์สอนอิสลามศึกษาประจำมัสยิดอัลหะรอมน นครมักกะฮ์ และ ต่อมาหนังสือ “กิตาบ อัตเตาหีด” ที่เขียนโดย มุหัมมัด บุตร अबดุลวะฮฮาบ ถูกตีพิมพ์ที่ปัตตานี โดย โต๊ะครูหะยีอัคอรอห์มาน อะหมัด เจ้าของโรงเรียนวัฒนธรรมอิสลามฟอมี้ง อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี เป็นคนแรกที่สอนรายวิชาหลักการศรัทธาใช้แนวทางนี้ สุดท้ายหนังสือเล่มนี้ถูกนำมาใช้เป็นหลักสูตรอิสลามศึกษาตามปอเนาะและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในระดับชั้นชานาวีทั้งในภาคใต้และภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ดังกล่าวนั้นจะเห็นได้ว่า ผลจากการพัฒนาสังคมของชาวไทยมุสลิมที่ยึดแนวทางสะลัฟคือ สังคมมุสลิมมีความเจริญอย่างรวดเร็วในทุกด้านที่ทันกับยุคและสมัย ดังปรากฏที่ชัดเจน คือ สถาบันการศึกษา มัสยิดได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมจากหน้ามือเป็นหลังมือซึ่งชาวไทยมุสลิมทั้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้และภาคอื่น ๆ ของ ประเทศไทย ต่างก็ได้รับผลประโยชน์อย่างมหาศาล อันนำมาสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งสามารถอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขและนำไปสู่ความเปี่ยมสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้าตามที่คาดหวัง

ข้อเสนอแนะในการนำมาใช้ 1) ชาวสะลัฟได้ศรัทธามั่นต่อพระนามและคุณลักษณะของอัลลอฮ์ ตามตัวบทอัลกุรอานและอัลหะดีษโดยตรง มิได้ตีหรือขยายความแต่อย่างใด จึงทำให้การศรัทธามั่นของพวกเขาโปร่งใสและปลอดภัยที่สุด ซึ่งห่างไกลจากความบกพร่องต่าง ๆ

ดังนั้นชาวมุสลิมควรศรัทธาตามแนวทางสะลัฟ เนื่องจากพวกเป็นกลุ่มชนที่ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ได้ยืนยันของความถูกต้องและความประเสริฐ 2) ชาวมุสลิมควรสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีงามกับชาวมุสลิมที่ยึดแนวทางที่ต่างกับตน โดยมีได้แบ่งแยกกัน เพื่อสร้างสังคมสันติสุข

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป ผู้ที่มีความประสงค์ จะทำวิจัยต่อไป ควรทำวิจัยเรื่องดังนี้ 1) ควรทำวิจัยเรื่อง “ประวัติ และหลักการเชื่อมั่นของแนวทางเคาะลัฟ” 2) ควรศึกษาเปรียบเทียบวิถีชีวิตของผู้ยึดแนวทางสะลัฟกับมุสลิมทั่วไปในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

เอกสารอ้างอิง

- ซูฟอัม อุซมาน และคณะ. (2547). *ชบวนการระชาปิยนิยมและความหมาย*. กรุงเทพฯ : อิสลามิกอะเคเดมี.
- ฝ่ายกองการศึกษา. (2554). มุลินิฮัล-ฟุรอนเพื่อการศึกษและสังคมสงเคราะห์. *วารสารอัล-ฟุรคอน* 1 (2), 25-30.
- มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา. (2554). เนื่องในโอกาสจัดพิธีมอบปริญญารัฐประศาสนศาสตร์ดุชะฎีกาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ แต่ Y.A.Bhg.Tun Dr.Mahadhir Bin Mohamad มหาธีร์ โมหัมมัด. *วารสารเพื่อการประชาสัมพันธ์*. มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา. 13(15), 4-5.
- มุหะมัด คอยา. (2550). *บทบาทมัสยิดในจังหวัด ปัตตานีในการเผยแผ่อิสลามและความรู้ กรณีศึกษามัสยิดอียาคูรรอฮมาน ตำบล ปูยุดอ่าวเมือง จังหวัดปัตตานี* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, วิทยาเขตปัตตานี: ปัตตานี.
- วินัย ครุวรรณพัฒน์. (2523). *ทัศนะของคนไทยใน 4 จังหวัด ภาคใต้*. (รายงานการวิจัย) ม.ป.ท.
- วิมลชัย คำปุย และทัตดาว ลออโรจน์วงศ์. (2536). *บทบาทของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในทัศนะของข้าราชการในระดับตำบล*. (รายงานการวิจัย). กองวิชาการและแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย.ศ.ศ. (1419). *พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมความหมายภาษาไทย*. อัลมะดีนะฮ์ อัลมุเนาะวะเราะฮ์: ศูนย์กษัตริย์พะอืดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์และคณะ. (2552). *สภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้*.(รายงานการวิจัย) กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อาหามะกอซี กาซอ. (2547). *การปฏิรูปสังคมของเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ อัลอะซีซ* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, วิทยาเขตปัตตานี: ปัตตานี.
- อาหะมะ หะยีสะมะแอ. (2549). *บทบาทสถาบันการศึกษาอิสลามชั้นสูงในการเผยแพร่วิทยาการและส่งเสริมวัฒนธรรมความรู้ต่อชุมชนใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ ศึกษาโครงการวิทยาการอิสลามเพื่อชุมชน* (เค้าโครงวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา.
- อัชฮาฟีอีย์, มุหัมมัด อิดริส. (1980). *อรรถาธิบาย*. (เล่ม 2). เบรุต : ดาร์ อัลกุตูป อัลอิลมียะฮ์.
- อັตติรมีซี, อิบิ อีซา มุหัมมัด บิน อีซา บิน ซัรวะฮ์. (1994). *สุนัน อັตติรมีซี*. (เล่มที่.4). เบรุต : ดาร์ อัลฟิกร์.
- อັตตะมีมีย, ตะกีญุดดีน อะห์มัด. (1996). *มัญญูมะฮ์ อัลฟิตวา*. อรัรียาฏ: อัลละบีกัน.
- อัลกัวัยศีย์. (2002). *อรัรอต อะลา ยะฮูมียะฮ์ วะ อัชชะนาดีเกาะฮ์*. ม.ป.พ.

- อัลบุดอรียฺ, อปี अबดุลลอฮฺ มุหัมมัด บิน อิสมาอีล. (1997). *เศาะหีหฺ อัลบุดอรียฺ*. (เล่มที่ 14). อร์ริยาฎ : ดาร์ อัลสะลาม.
- อัลมัศอูดียฺ, อปี อัลหะสัน อะลี บิน หุสัยน์ บิน อะลี. (ม.ป.ป). *มูรฺจญ์ อัชชะฮฺบะวะ มะอาดิน อัลญะฮฺรฺ*. (เล่ม 2). เบรุต: อัลมักตะบะฮฺ อัลอัศรียะฮฺ.
- อัลอักล, นาสิรฺ บิน अबดุลการيم. (1998). *อัลเคาะวาริจญ์ เอาวัล อัลฟิรอก ฟิ อัตตารีค อัลอิสลาม*. อร์ริยาฎ: ดาร์ อัลวะฎอณ.
- อัลอุษัยมีน, เซค มุหัมมัด บิน ศอลิหฺ (2010). *หลักความเชื่อของมุสลิม*. ซุฟอัม อุษมาน, (ผู้แปลและเรียบเรียง). ม.ป.พ.
- อิบน์ ตัยมียะฮฺ. (1980). *กิตาบ อัชชียาเราะฮฺ*. เล่มที่ 14. เบรุต : อัลมักตะบะฮฺ อัลหะยะฮฺ.
- อิบน์ มัซซุร, มุหัมมัด บิน มุกรอม บิน อาลี บิน อะหฺมัด อันนะศอริยฺ. (ม.ป.ป). ลิสาน อัลอาหรับ. เล่มที่ 3 .โคโร : ดาร์ อัลมะอารีฟ.
- ฮามีดะห์ มาสาระกามาและคณะ. (2554). *บทบาทมััจญลีส อัลอิลมียฺในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณภาพชีวิตชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา.
- Dagor-ha, Nurdin Abdullah (1997). *Dakwah Islamiyah di Selatan Thailand : suatu Kajian Tentang perkembangannya Antara Tahun 1960-1991 masihi*. Kuala Lumpur: University Malaya.